

POSUDOK HABILITAČNEJ PRÁCE

Téma: *Biele miesta slovenského nadrealizmu*

Autor: PhDr. Dušan Teplan, PhD.

Oponent: prof. PhDr. Marta Součková, PhD.

Náročnosť spracovania riešenej problematiky práce

Slovenský nadrealizmus patrí k najrozporuplnejším fenoménom v našich literárnych dejinách – jednak kvôli zložitému vzťahu k (francúzskemu) surrealizmu, od ktorého sa nadrealisti čiastočne (aj pomenovaním) dištancovali, no zároveň boli kritizovaní za inkorporovanie cudzích, surrealistických postupov do domácej tradície (pars pro toto J. K. Šmálov písal o „*kvete presadenom k nám z cudzích končín*“ – s. 18); jednak preto, že podobne ako iné avantgardné smery (expresionizmus, poetizmus či futurizmus) bol aj nadrealizmus v istých etapách (i literárnou vedou) preferovaný a v iných desaťročiach (predovšetkým v 50. rokoch 20. storočia) zase zatracovaný. Dané fakty PhDr. Dušan Teplan, PhD. dobre uvedomuje, i preto sa k nadrealizmu vo svojej habilitačnej práci vracia a usiluje sa upozorniť na „biele miesta“ v jeho výskume. Na rozdiel od napríklad slovenského expresionizmu, ktorý Ján Števček klasifikoval podľa nemeckej typológie tak trochu umelo (dá sa síce uvažovať o niektorých znakoch tohto smeru v dielach Gejzu Vámoša, Tida Jozefa Gašpara, Jána Hrušovského a i., nie však o expresionistickej poetike ako celku), je podľa viacerých bádateľov „nadrealizmus jediné avantgardne orientované zoskupenie tvorcov v dejinách slovenskej literatúry“ (s. 5), má nielen svojich všeobecne známych členov (Rudolf Fabry, Štefan Žáry, Vladimír Reisel a d’.), ale tiež výrazných, generačných teoretikov (Mikuláša Bakoša, Michala Považana a Klementa Šimončiča) i nasledovateľov. Nadrealizmus je pomerne veľa a zároveň stále nie dostatočne skúmaný – habilitant sa tak musel vyrovnáť s relatívne rozsiahlou sekundárnou literatúrou, no tiež objaviť a spracovať viaceré archívne, doteraz nepublikované materiály. V tejto súvislosti treba poznamenať, že čoraz menej (najmä mladých) vedcov dokáže tak trpezlivo a systematicky ako PhDr. D. Teplan, PhD. študovať rozličné zdroje v martinskej SNK či v iných slovenských (alebo i českých) knižniciach.

Habilitant už svojimi doterajšími prácami, predovšetkým rozsiahlou publikáciou *Slovenský nadrealizmus v korešpondencii (1935 – 1948)*, vytvorenou v spoluautorstve s Mariánom Kamenčíkom, dokázal, že má všetky predpoklady pre detailné, hĺbkové, heuristické i historiografické skúmanie dobových materiálov a cez ne tiež dejinných javov či udalostí.

Každý, kto sa v archívoch prehŕňal v krabiciach s listami či inými dokumentmi, vie, že nejde len o ich mechanické prevzatie, ale že je nutné medzi textami selektovať, kriticky ich zhodnotiť a v neposlednom rade textologicky upraviť a prepísať, čo vyžaduje – okrem iného – aj veľa času a energie.

PhDr. Dušan Teplan, PhD. veľmi dobre pozná problematiku nadrealizmu, i preto spresňuje i fakty, upozorňuje na chyby v zdrojoch, reflektuje zdroje a zaujíma k nim neraz kritický postoj, napríklad o Dedinského memoároch konštatuje: „*Ich hlavný prínos spočíva v tom, že podávajú svedectvo priameho účastníka. (...) Slabou stránkou týchto textov je, že obsahujú pomerne veľké množstvo vecných chýb. Autor po rokoch nesprávne identifikoval časové údaje a s nemalými chybami tiež vykreslil niektoré širšie okolnosti*“ (s. 10).

Posúdenie úrovne spracovania práce

Prvá časť práce, *Historické a teoretické aspekty slovenského nadrealizmu*, vznikla zo štúdií, ktoré boli z väčšej časti publikované v zborníkoch či v časopisoch, čo sa odrazilo vo viacerých skutočnostiach. Po prvé, niektoré informácie sa v kapitolách opakujú, napríklad známe fakty o Fabryho zbierke *Uťaté ruky* (s. 8, s. 36, s. 49) či menej známom manifeste *Daniel v jame levovej* (s. 9, s. 23). Po druhé, čiastočne sa mení jazyk štúdií, ktoré boli uverejnené v rôznych platformách (*Vertigo, Slovenská literatúra, Litikon* a i.) – od esejistického či popularizačného vyjadrovania až po exaktný odborný štýl. Po tretie, o publikovaní kapitoly v časopise svedčí aj takéto, omylom ponechané konštatovanie: „*Cieľom tohto príspevku je aspoň v stručnosti (možno až encyklopedicky) predstaviť (...)*“ (s. 46).

Uverejňovanie štúdií pred ich zaradením do habilitačnej práce je frekventovaným a legitímnym postupom v akademickej praxi – asi každý z nás si overuje či prostredníctvom recenzentských posudkov aj reviduje svoje texty a až následne ich zaraďuje do kvalifikačnej práce či monografie. Problém však vidím v nedostatočnom presahu pôvodne publikovaných príspevkov: inak povedané, jednotlivé kapitoly mali byť viac rozšírené či doplnené, aj preto v nich vidno viaceré „nedokončené“ miesta. Habilitant ponúka viaceré relevantné podnety, ale chýba mi ich textová konkretizácia, objasnenie funkcie či významu, hĺbková interpretácia. Platí to predovšetkým o teoretickej, verzologickej časti *K možnostiam kvantitatívno-korpusovej analýzy nadrealistického verša (Vstup do problematiky)*, v ktorej autor rozširuje a koriguje doterajší výskum prostredníctvom novej metódy, avšak zostáva na úrovni „štatistiky“. Konštatuje „*napríklad, že Bunčákove básne s nevelkými rozdielmi v dĺžkach slabík vo verši pracujú inak so systémom obraznosti ako básne, kde sú tieto rozdiely väčšie*“ (s. 78), no hoci uvedie príklady, bližšie nešpecifikuje, čo zmenená obraznosť znamená pre Bunčákovu poetiku, akú má v básňach

funkciu. Habilitant tiež zopakuje fakt, že nadrealisti využívali „hovorový“ trochej či daktyl, ale čo bolo jeho cieľom, už nedopovie. Podobne by ma zaujímalo, ako možno explikovať tendenciu k využívaniu rôznych zvukových figúr (najmä anafory) v poézii, ktorá mala byť založená na psychickom automatizme či iracionalite. Možno sa tiež pýtať, či práve vedomá práca so zvukom neodlišuje slovenských nadrealistov od ich predchodcov, francúzskych surrealistov. Na strane druhej treba danú kapitolu oceniť i preto, že „*u nás vznikajú verzologické analýzy len ojedinele a viac-menej príležitostne*“ (s. 71).

Zatiaľ čo v prvej časti pristupuje PhDr. Dušan Teplan, PhD. k nadrealizmu z rôznych hľadísk, prelína literárnohistorické a literárnoteoretické postupy, kvantitatívnu analýzu s historiografiou či formalistickou metódou, druhú časť tvoria dva články – Vladimíra Reisela a Júliusa Lenka, ako aj ľúbostné listy Michala Považana Nore Beniakovej. Oba doteraz nepublikované články sa dotýkajú nadrealizmu: či už explicitne (jeho genézy v Lenkovom texte), alebo implicitnejšie cez zaujímavú úvahu Vladimíra Reisela o slovenskom literárnom živote, svedčiacu o kritickom myslení autora, v tom čase gymnazistu. Hoci korešpondencia sa číta tiež veľmi dobre, osobne ju nepovažujem za produktívnu ani potrebnú súčasť habilitačnej práce, hoci mohla fungovať ako zaujímavá príloha k nej.

Prínos a úroveň výsledkov práce

Podobne ako je v slovenskej literárnej vede len málo osobností, ktoré sa venujú verzologickým otázkam, sú zriedkavé i archívne výskumy, ktoré boli zásadné napríklad pre Pavla Petrusa či Edmunda Hlebu. Habilitant tak svojím spôsobom zaplňa aj „biele miesta“ v domácom literárnohistorickom kontexte. Zatiaľ čo už spomínaný výber korešpondencie nadrealistov je cennou súčasťou historiografie, zaradenie ľúbostných listov do habilitačnej práce považujem za problematické, pretože súvisia s problematikou slovenského nadrealizmu len (mimoliterárnou) osobou ich autora. Za redundantné považujem aj medailóny autorov, ktoré už boli uverejnené v publikácii *Slovenský nadrealizmus v korešpondencii (1935 – 1948)*. Naopak, záver práce je čisto formálny, ani kvantitou, ani kvalitou nezodpovedá kritériám danej kvalifikačnej práce.

Najväčší prínos predloženého textu vidím v otváraní nových otázok (napríklad úlohy M. M. Dedinského v nadrealizme či spolupráce nadrealistov s katolíckou modernou), v spresňovaní viacerých doterajších poznatkov, no – azda trochu paradoxne vzhľadom na žánr habilitačnej práce – aj v popularizácii slovenskej avantgardy širšej čitateľskej obci.

Posúdenie formálnej stránky práce (jazyk, štýl, štruktúra)

PhDr. D. Teplana, PhD. poznám ako vynikajúceho redaktora (*Fraktálu*) a rovnako zodpovedného, svedomitého šéfredaktora *Litikonu*, preto ma neprekvapuje, že jazyková úroveň práce je výborná. V texte sa len výnimočne vyskytne preklep (pars pro toto N. Bakoš na s. 9) či nepresná štylizácia („*O to viac je zaujímavejšie*“ – s. 12), autor vie písať presne aj pútavo. Štruktúra práce, ako som naznačila, je pre mňa diskutabilná práve zaradením ľúbostných listov i medailónov do nej, čiastočne disproporčné je i využívanie rôznych štýlotvorných prostriedkov, nedostatočný je tiež záver habilitačného textu.

Napriek viacerým kritickým výhradám k habilitačnej práci PhDr. Dušana Teplana, PhD. *Biele miesta slovenského nadrealizmu* **odporúčam**, aby mu po úspešnej habilitačnej prednáške a obhajobe habilitačnej práce bol udelený vedecko-pedagogický titul docent (doc.) v odbore **Slovanské jazyky a literatúry**.

V Prešove 3. 4. 2024

prof. PhDr. Marta Součková, PhD.